

**Stanovisko Európskeho hospodárskeho a sociálneho výboru – Príprava rámca označovania
udržateľnosti potravín, ktorý spotrebiteľom umožní vyberať si udržateľnejšie potraviny**

[stanovisko z vlastnej iniciatívy]

(2023/C 75/14)

Spravodajca: **Andreas THURNER**

Rozhodnutie plenárneho zhromaždenia	20. 1. 2022
Právny základ	článok 52 ods. 2 rokovacieho poriadku stanovisko z vlastnej iniciatívy
Príslušná sekcia	sekcia pre poľnohospodárstvo, rozvoj vidieka a životné prostredie
Prijaté v sekcii	5. 10. 2022
Prijaté v pléne	27. 10. 2022
Plenárne zasadnutie č.	573
Výsledok hlasovania (za/proti/zdržalo sa)	147/5/1

1. Závbery a odporúčania

Európsky hospodársky a sociálny výbor (EHSV)

1.1. **víta** iniciatívu Európskej komisie vytvoriť právny rámec pre udržateľné potravinové systémy, ktorý by mal zahŕňať aj pravidlá označovania udržateľnosti potravín. Na zabezpečenie dôveryhodnosti a rovnakých podmienok hospodárskej súťaže je jednoznačne potrebná regulácia a určitý stupeň štandardizácie a harmonizácie;

1.2. **zdôrazňuje**, že udržateľnosť je viacrozmerná koncepcia, v rámci ktorej by sa mal rovnakým dielom zohľadňovať hospodársky, environmentálny a sociálny rozmer;

1.3. **poukazuje na to**, že stravovacie návyky ľudí sú veľmi odlišné, závisia od rôznych faktorov a sú tiež veľmi perzistentné. Očakávaná v súvislosti so systémom označovania udržateľnosti by sa preto mali od začiatku posudzovať realisticky. Existuje však všeobecný záujem prejsť na udržateľnejšie modely spotreby;

1.4. preto **odporúča**, aby sa vytvoril čo najjednoduchší a najpragmatickejší rámec pre označovanie udržateľnosti potravín, ktorý bude transparentný a vedecky podložený, bude podporovať hospodárske subjekty pri posudzovaní a zlepšovaní udržateľnosti výrobkov a zároveň poskytne spotrebiteľom užitočné informácie o tom, ako sa pri nákupe vedome rozhodovať;

1.5. **navrhuje** v zmysle jednoduchého a pragmatického prístupu uspokojiť sa aj s čiastkovými aspektmi komplexne vymedzenej a hodnotenej udržateľnosti, ako sú dobré životné podmienky zvierat, sociálne alebo ekologické kritériá. V tomto prípade by sa však nemal používať výraz „udržateľný“, pretože by sa mal používať iba s komplexným prístupom hodnotenia;

1.6. **zasadzuje sa v prvom rade** za dobrovoľný prístup, v rámci ktorého by však mali v prípade, že sa uplatňuje, stanoviť povinné podmienky. Označenia alebo údaje o udržateľnosti, ktoré sa následne nezakladajú na týchto podmienkach, by mali byť zakázané;

1.7. **domnieva sa**, že formy označovania pomocou hodnotiacej stupnice (napríklad vo forme semaforového systému) môžu spotrebiteľom pomôcť pri informovanom výbere. Takýto systém hodnotenia môže zároveň podporiť priekopnícku úlohu v oblasti udržateľnosti a povzbudiť spoločnosti, aby v tomto zmysle zlepšovali procesy v potravinovom reťazci;

1.8. **poukazuje na to**, že hodnotiace algoritmy sú kľúčové pre model škálovania. Tieto musia byť vedecky podložené a pre spotrebiteľov sa vhodným spôsobom musí zabezpečiť ich transparentnosť;

1.9. **zastáva názor**, že existujúce systémy kvality EÚ, ako je ekologické poľnohospodárstvo alebo zemepisné označenia, už obsahujú prvky, ktoré prispievajú k väčšej udržateľnosti v potravinovom systéme. Toto by sa malo náležite uznať. EHSV tiež odporúča podrobiť existujúce systémy kontrole udržateľnosti a v prípade potreby ich doplniť vhodnými ustanoveniami o udržateľnosti;

1.10. **zdôrazňuje** kľúčovú úlohu vzdelávania pri poskytovaní základného pochopenia aspektov udržateľnosti súvisiacich s potravinami. Kampane na zvyšovanie informovanosti a primerané opatrenia na podporu cenovej dostupnosti udržateľných potravinových výrobkov môžu takisto podporiť prechod na udržateľnejšie potravinové systémy.

2. Kontext stanoviska

2.1. Stratégia Z farmy na stôl⁽¹⁾ je jadrom Európskej zelenej dohody. Jej cieľom je, aby potravinové systémy boli spravodlivé, zdravé a šetrné k životnému prostrediu. Akčný plán k tejto stratégii okrem iného obsahuje plánované opatrenia, ktorých cieľom je podporiť konzumáciu potravín vyrobených udržateľným spôsobom a uľahčiť prechod na zdravé a udržateľné stravovanie. Európska komisia už medzitým začala s prípravnými prácami na horizontálnom rámcovom právnom predpise s cieľom urýchliť a uľahčiť prechod na udržateľnosť. Malo by sa tiež zabezpečiť, aby potraviny predávané v EÚ boli čoraz udržateľnejšie.

2.2. EHSV už vytvoril solídny akčný rámec načrtnutím strategickej vízie presadzovania komplexnej potravinovej politiky. Základy tejto vízie sú obsiahnuté v stanoviskách na témy, ako je komplexná potravinová politika⁽²⁾, zdravé a udržateľné stravovanie⁽³⁾, krátke potravinové reťazce/agroekológia⁽⁴⁾, udržateľná spotreba⁽⁵⁾ a zosúladenie stratégií a prevádzky potravinárskych podnikov s cieľmi OSN v oblasti udržateľného rozvoja v záujme udržateľnej obnovy po pandémie COVID-19⁽⁶⁾.

2.3. Podniky majú veľkú zodpovednosť za to, aby nasmerovali spotrebiteľov k zdravým rozhodnutiam, ktoré majú menší vplyv na životné prostredie a zároveň prispeli k udržateľnej transformácii potravinových systémov prostredníctvom uplatňovania udržateľných postupov v oblasti poľnohospodárstva, spracovania a balenia. Podniky by mali byť súčasťou celého procesu smerujúceho k rozvoju udržateľného rámca označovania potravín.

2.4. Okrem podnikov a zainteresovaných strán vo výrobe potravín zohrávajú pri prechode na udržateľnejšie potravinové systémy kľúčovú úlohu aj spotrebiteľia. Každé rozhodnutie o nákupe vedie v zásade k objednávke na ďalšiu výrobu. Výraznejší dopyt po udržateľných potravinách preto nasmeruje aj stranu ponuky k väčšej udržateľnosti.

2.5. Na základe týchto skutočností je cieľom tohto stanoviska z vlastnej iniciatívy preskúmať prípadné možnosti rámca označovania udržateľnosti potravín a poskytnúť závery a odporúčania na pomoc Komisii pri vývoji takéhoto politického rámca v počiatočnom štádiu.

3. Všeobecné pripomienky

3.1. Udržateľnosť je viacrozmerná koncepcia, v rámci ktorej by sa mal vždy rovnakým dielom zohľadňovať hospodársky, environmentálny a sociálny rozmer. Podľa vymedzenia FAO je udržateľný potravinový systém taký potravinový systém, ktorý zabezpečuje potravinovú bezpečnosť a výživu pre všetkých takým spôsobom, aby neboli

⁽¹⁾ https://ec.europa.eu/food/horizontal-topics/farm-fork-strategy_sk

⁽²⁾ Stanovisko EHSV z vlastnej iniciatívy na tému *Príspevok občianskej spoločnosti k vytvoreniu komplexnej potravinovej politiky v EÚ* (Ú. v. EÚ C 129, 11.4.2018, s. 18).

⁽³⁾ Stanovisko EHSV z vlastnej iniciatívy na tému *Podpora zdravého a udržateľného stravovania v EÚ* (Ú. v. EÚ C 190, 5.6.2019, s. 9).

⁽⁴⁾ Stanovisko EHSV z vlastnej iniciatívy na tému *Podpora krátkych a alternatívnych potravinových reťazcov v Európskej únii: úloha agroekológie* (Ú. v. EÚ C 353, 18.10.2019, s. 65).

⁽⁵⁾ Stanovisko EHSV z vlastnej iniciatívy na tému *Vytvoriť európsku stratégiu pre udržateľnú spotrebu* (Ú. v. EÚ C 429, 11.12.2020, s. 51).

⁽⁶⁾ Stanovisko EHSV z vlastnej iniciatívy na tému *Zosúladenie potravinárskych podnikov s cieľmi v oblasti udržateľného rozvoja* (Ú. v. EÚ C 152, 6.4.2022, s. 63).

ohrozené hospodárske, sociálne a environmentálne základy na vytváranie potravinovej bezpečnosti a výživy pre budúce generácie⁽⁷⁾. Stručne povedané: jednostranné zameranie na ekologickú časť udržateľnosti, ako je to často v súčasnosti, alebo jednostranné zameranie na sociálno-ekonomické piliere udržateľnosti nie je podľa definície udržateľné. Cieľom by malo byť pokrytie celého hodnotového reťazca vo všetkých troch rozmeroch udržateľnosti.

3.2. Rámec označovania by sa nemal zameriavať na klasifikáciu potravín ako udržateľných alebo neudržateľných, ale skôr na podporu vývoja smerom k udržateľnejšiemu potravinovému systému. Rámec označovania má pomôcť hospodárskym subjektom posúdiť a zlepšiť udržateľnosť výrobkov (metodiky, ktoré stimulujú zlepšenia, napríklad systém referenčného porovnávania alebo referenčný systém) a poskytnúť spotrebiteľom užitočné usmernenia. Tento rámec označovania by sa mal vypracovať otvoreným a transparentným spôsobom so zapojením príslušných zainteresovaných strán a mal by vychádzať z jasnej, vedecky podloženej metodiky. Na tento účel by spoločnosti mali mať prístup k ukazovateľom, metodikám a výsledkom dosiahnutým na základe systému označovania. Predovšetkým to musí byť jednoduché.

3.3. Sú potrebné jasné pravidlá, aby sa zmiernil súčasný zmatok na trhu v dôsledku inflačného používania pojmu „udržateľný“ (čo je forma environmentálne klamlivej reklamy). Označenia alebo údaje o udržateľnosti, ktoré nie sú založené na všeobecne uznávanom systéme certifikácie, by mali byť zakázané.

3.4. Označovanie udržateľnosti potravín by malo vychádzať z celého výrobného procesu a zatiaľ by malo byť dobrovoľné. Je však nevyhnutné, aby každý rámec označovania udržateľnosti potravín od začiatku vychádzal z jasnej definície/metodiky, ktorá je založená na všetkých troch pilieroch udržateľnosti (environmentálnom, sociálnom a ekonomickom) súčasne. Malo by to zahŕňať celý potravinový hodnotový reťazec od výroby až po spotrebu. V ďalšom priebehu by sa malo vyhodnotiť, či je potrebné zaviesť povinnosť označovať udržateľnosť. Rámec EÚ by mal poskytnúť národným a regionálnym systémom primeraný priestor na navrhovanie, ale vymedzenia a pravidlá hodnotenia musia byť harmonizované v celej EÚ.

3.5. Úlohu označovania však netreba preceňovať. Malo by existovať realistické a pragmatické chápanie toho, čo sa označovaním udržateľnosti môže a nemôže dosiahnuť. Podľa Svetovej zdravotníckej organizácie by spotrebiteľia mali poznať a rozpoznať označovanie, chápať jeho význam a byť schopní ho správne používať a zaujímať sa o jeho správne používanie, aby vďaka nemu mohli prijímať informované rozhodnutia o nákupe potravín a konzumovať zdravšie potraviny⁽⁸⁾. Bude dôležité zvýšiť informovanosť o systémoch EÚ na označovanie udržateľnosti a kvality. Spolu s opatreniami v oblasti verejného obstarávania a vzdelávania to môže posilniť dopyt po udržateľných potravinových výrobkoch. Tvorcovia politiky by mali preskúmať aj primerané opatrenia na podporu cenovej dostupnosti a prístupnosti udržateľných potravín.

3.6. Označovanie udržateľnosti má veľký význam tam, v prípadoch, kedy výrobca nemôže priamo poskytnúť požadované informácie. Ak výrobca môže poskytnúť relevantné informácie priamo spotrebiteľovi (napr. na miestnom farmárskom trhu alebo v poľnohospodárskom obchode), systém označovania nie je potrebný. Je to dôležité aj preto, aby sa zabránilo byrokratickej záťaži malých výrobcov.

3.7. Pri poskytovaní základného pochopenia aspektov udržateľnosti v súvislosti s potravinami zohráva kľúčovú úlohu vzdelávanie. Je potrebné investovať do vzdelávania o udržateľnej výžive už od útleho veku, aby sme pomohli mladým ľuďom oceniť hodnotu výživy. Okrem toho sa dá očakávať, že deti budú následne „vychovávať“ svojich rodičov k väčšej udržateľnosti, ako to bolo zaznamenané napríklad pri téme „triedenie a recyklácia odpadu“. Napríklad školský program EÚ pre ovocie, zeleninu a mlieko by sa mal tiež väčšmi zamerať na dôležité aspekty udržateľnosti.

3.8. EHSV opakuje svoje odporúčanie vypracovať nové usmernenia pre udržateľné stravovanie, v ktorých sa zohľadnia kultúrne a geografické rozdiely medzi jednotlivými členskými štátmi a v rámci nich. Takéto usmernenia by poskytli usmernenia pre poľnohospodárov, spracovateľov, maloobchodníkov a odvetvie gastronómie. Nový „rámec“ pre výrobu, spracovanie, distribúciu a predaj zdravších a udržateľnejších potravín so spravodlivejšou cenou by bol pre agropotravinársky systém prínosom⁽⁹⁾.

⁽⁷⁾ <https://www.fao.org/in-action/territorios-inteligentes/componentes/produccion-agricola/contexto-general/en/>.

⁽⁸⁾ <https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/336988/WHO-EURO-2020-1569-41320-56234-eng.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.

⁽⁹⁾ Stanovisko EHSV z vlastnej iniciatívy na tému *Podpora zdravého a udržateľného stravovania v EÚ* (Ú. v. EÚ C 190, 5.6.2019, s. 9).

4. Konkrétne pripomienky

4.1. Stravovacie návyky ľudí sú odlišné a silne ovplyvnené ich osobným a kultúrnym prostredím. Stravovacie návyky sú navyše veľmi perzistentné: ak majú ľudia zmeniť svoje stravovanie, dá sa to urobiť len postupne a v priebehu dlhšieho času. Životný štýl ľudí a sociálne prostredie sú ďalšími relevantnými faktormi, ktoré určujú, či udržateľnosť zohráva úlohu v správaní spotrebiteľov. Veľký a rastúci podiel spotrebiteľov však tvrdí, že sú ochotní zmeniť svoje spotrebiteľské návyky z dôvodov udržateľnosti. Existuje záujem o informácie o udržateľnosti, ktoré umožňujú prijímať informované rozhodnutia.

4.2. Označovanie udržateľnosti vo všeobecnosti často oslovuje tých ľudí, ktorí sa už o túto tému zaujímajú. Označovanie udržateľnosti by malo tejto základnej skupine uľahčiť rozhodovanie o udržateľnej spotrebe.

4.3. Vynára sa teda aj otázka, či a ako možno osloviť ľudí, ktorých téma udržateľnosti nezaujíma. Ak však hlavné cieľové skupiny pôjdu príkladom udržateľnosti, zmenu správania možno dosiahnuť napodobňovaním. Je tiež krokom vpred, keď si cieľové skupiny, ktoré táto téma až tak nezaujíma, aspoň občas alebo v niektorých oblastiach vyberú udržateľné potraviny. Toto je len niekoľko aspektov, ako od začiatku realisticky klasifikovať očakávania od označovania udržateľnosti.

4.4. Nevyhnutným predpokladom úspešného označovania udržateľnosti potravín je zodpovedajúce vnímanie a prijatie spotrebiteľom, ako aj zrozumiteľné posolstvo. Samotné označenie musí byť zrozumiteľné, jednoduché a dôveryhodné. Zároveň by sa na strane spotrebiteľov mali prijať súvisiace opatrenia na podporu vzdelávania a informovanosti o udržateľnej výžive, posilnenie dôvery k systému označovania a jeho prijatie a na motiváciu k udržateľnejšej spotrebe.

4.5. Tvrdenia o udržateľnosti by sa mali zakladať na týchto zásadách: spoľahlivosť, transparentnosť, relevantnosť, dostupnosť a zrozumiteľnosť (porovnaj usmernenia OSN o poskytovaní informácií o udržateľnosti výrobkov⁽¹⁰⁾). Pri systéme certifikácie treba dbať na to, aby sa primerane zohľadnil štrukturálny kontext, aby napríklad malé štruktúry (ako sú poľnohospodári, MSP, predaj z dvora, týždenné trhy) neboli znevýhodňované.

4.6. Označovanie pomocou hodnotiacej stupnice (napríklad vo forme semaforového systému) by mohlo spotrebiteľom pomôcť prijímať informované rozhodnutia. Takýto systém hodnotenia môže zároveň podporiť priekopnícku úlohu v oblasti udržateľnosti a povzbudiť spoločnosti, aby v tomto zmysle zlepšovali procesy v potravinovom reťazci. Mala by však existovať určitá miera konzistentnosti, aby sa predišlo nejasnostiam medzi rôznymi systémami označovania.

4.7. Pri vývoji vhodného rámca označovania udržateľnosti by sa mal vždy, keď je to možné, prijať holistický prístup v zmysle „udržateľnej výroby a spotreby“, a nielen „udržateľných potravín“. Model spotreby je základným prvkom celkového obrazu udržateľného potravinového systému. Relevantnými oblasťami sú aj balenie a doprava (pôvod výrobku). Zároveň bude potrebné prejavovať istý pragmatizmus, pokiaľ ide o vymedzenie relevantných ukazovateľov udržateľnosti (napríklad, aké informácie/údaje sú dostupné v spoľahlivej forme). V každom prípade by sa mal čo najskôr vytvoriť harmonizovaný súbor pravidiel pre označovanie udržateľnosti. Čoraz viac rôznych označení udržateľnosti na vnútroštátnej a podnikovej úrovni len vytvára zmatek a vedie k strate dôvery.

4.8. Európske spoločnosti zaoberajúce sa maloobchodným predajom potravín už získavajú prvé skúsenosti s pilotnými projektmi označovania udržateľnosti potravín. Medzi predbežné zistenia napríklad patrí, že vnímanie označených výrobkov má tendenciu byť pozitívnejšie ako v prípade neoznačených výrobkov len s malým vplyvom na rozhodnutie o kúpe, že pozitívna spätná väzba pochádza predovšetkým od mladších cieľových skupín, že pri použití systému skóre niekedy dochádza k zámene s výživovým skóre a k želaniu, aby boli informácie uvedené na obale (a nie len na cenovke). Hlavnými bodmi sú okrem iného dôveryhodnosť systému hodnotenia (nezávislý, vedecky podložený), prehľadnosť informácií (zrozumiteľnosť), pokiaľ možno harmonizovaný prístup v rámci celého odvetvia a transparentnosť („objasniť“ namiesto „zjednodušiť“, napríklad pomocou využívania čiarového kódu s uloženými relevantnými informáciami).

⁽¹⁰⁾ <https://www.oneplanetnetwork.org/knowledge-centre/resources/guidelines-providing-product-sustainability-information>.

4.9. Zohľadnenie sociálnych a sociálno-ekonomických rozmerov je kľúčové, aj keď príslušné ukazovatele ešte nie sú zrejmé. Najmä v sociálnej oblasti platia v členských štátoch rôzne právne ustanovenia (pracovné podmienky, minimálna mzda), čo pravdepodobne sťažuje harmonizovaný prístup v celej EÚ. Napriek tomu je dôležité, aby sa do označovania udržateľnosti zahrnul sociálno-ekonomický rozmer.

4.10. Ako súčasť pragmatického prístupu sa javí ako samozrejme uznať existujúce systémy certifikácie EÚ, ako je ekologické poľnohospodárstvo, chránené zemepisné označenie (CHZO), chránené označenie pôvodu (CHOP) alebo zaručené tradičné špeciality (ZTS), aby sa podporila udržateľnosť v potravinovom systéme. Aj keď tieto systémy nemusia úplne zahŕňať tému udržateľnosti, obsahujú prvky, ktoré prispievajú k väčšej udržateľnosti v potravinovom systéme. Existujúce systémy by sa mali podrobiť kontrole udržateľnosti a v prípade potreby by sa mali doplniť o primerané ustanovenia o udržateľnosti.

4.11. Regionálne/miestne výrobky a krátke dodávateľské reťazce môžu zohrávať úlohu pri vytváraní udržateľnejších potravinových systémov. Regionálni výrobcovia často vyrábajú v bezprostrednej blízkosti miestneho obyvateľstva a majú tak určitú „sociálnu kontrolu“, ktorá by mala smerovať k podpore udržateľných výrobných metód.

4.12. Téma „sezónnosti“ má vplyv na mieru udržateľnosti, najmä v prípade ovocia a zeleniny. Informácie a vzdelávanie môžu zvýšiť povedomie o spotrebe tejto kategórie rýchlo sa kaziacich potravín bohatých na vodu s nízkou spotrebou zdrojov.

4.13. Cieľom nedávnej reformy SPP a vykonávania Európskej zelenej dohody (stratégia biodiverzity, stratégia Z farmy na stôl) v európskom poľnohospodárstve je zabezpečiť, aby sa poľnohospodárska výroba v Európe stala ešte udržateľnejšou. Označovanie pôvodu poľnohospodárskych surovín teda umožňuje vyvodiť závery o úrovni ich udržateľnosti.

V Bruseli 27. októbra 2022

Predsedníčka
Európskeho hospodárskeho a sociálneho výboru
Christa SCHWENG
